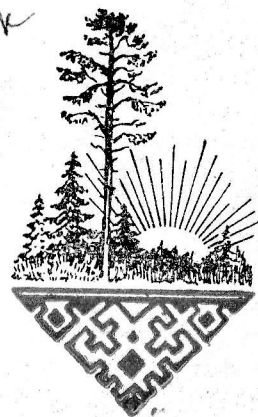

ПЕЛЕДМЕ КОРНО

МАРИЙ ЛИТЕРАТУРА
АНТОЛОГИЙ

*А. Корно Ток
1952 г.*

МАРИЙСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЙОШКАР-ОЛА * 1951

ГЕОРГИЙ ЕФРУШ

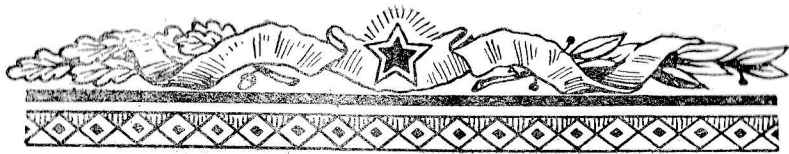
(1916—1941)

Георгий Ефруш (Георгий Захарович Ефремов) 1916 ийыште Марийский АССР, Моркинский район, Мака-кар-сола ялысе кресаньык ешеш шочын. 1931 ийыште Шиньшинский семилетний школым тунем пытарен. 1934—35 ийлаште Марнединститутышто тунемын. Литературный пашам 1933 ийыште тунгалын.

Тудо утларакшым ойлымыш ден пьесым возен. 1936 ий гыч 1940 ий марте ныл пьесыже („Тайра“, „Ешем“, „Эгыремышвод“ ден „Тушманын кышаже“) печатлалт лектыныт.

Г. Ефруш 1941 ийыште Отечественный войнан фронтешыже колен.

1949 ийыште Г. Ефрушын ойырен налме произве-денийже-шамыч „Кокымшо илыш“ сборникеш печат-лалт лектыныт.

ПЫТАРТЫШ ЕДИНОЛИЧНИК

Илен, ила кызытат Сапан Епиш. Тудо але утыжым шонго огыл. Шке манмыжла: „Витле вич ийым вачышкыже пыштен“. А вот тудо тачат колхозышто огыл. Молан? Моланжым тудо шкат ок пале,—кай да йод; тудо тыланет иктым гына каласа:

— Эй, родем, колхозшо колхоз, да што-то вот чон ок шупш. Шонгемалтын мо-ли?

— Колхозыш пураш йӱсӱ огыл,—ешара Епиш,—но тушто, брат, пакча пече воктен кайык мурмы колышт кошташ гын, пуремыжат ок кӱл... Мый шкеже кугунак пашам ыштен ом керт, кува мыйын тожо „тудысюды“ веле, тудын жапшат уке. А кузе вара ешым пукшаш? Пураш лиеш, но только шоналташ да висалташ кӱлеш.

Южгунамже Епиш „пурышаш ала мо?“ шоналталеш, но адакат ушышкыжо толын керылтеш: „Нимаят огым! Илен ончем!“—чыла шонымашыжлан пуйто мучашым ышта. А туге гынат, чон шолеш. Чон илышыште вашталтышым кычалеш.

Вашлиятат, адак ойлет:

— Пуро,—манат,—Епишка, колхозышко!

— Уке, уке,—вуйжым рӱзалталеш тудо,—Ефим Степанович удыр огыл, нечыве тудым темлаш. Ефим Степанович кызыт шона. Шоналташ да висаш кӱлеш.

Епишын эргыже уло. Тудо ватыж дене коктын посна лектыны, колхозышто илат. Илат пеш сайын.

Епишын шочшыжо икте веле огыл—чылаже визытын улыт. Ик удыржым марлан пуэн, тулеч посна эше

кок удыржӱ уло. Нунышт 10—12 ийгот коклаште улыт, да эргыже вич ийым темен. Шочшышт тыгыдырак улмашат Епишын чонжым колхоз деч торенрак шога.

Агытан-солаште лачак Епиш ден Катырган Семон веле единоличник улыт. Но вот нине суртгым ончалат да шумышкет вигак 20—30 ий ончычсо илыш логалеш... Кенгеж шуэш. Нунат кыне туле гае имныштым пасушко луктын шогалтат. Мландым пургедыт, шӱлештыт, пенгыжыт, кычкырат—киндым шочыктынешт. А южо кечын, пашан эн шокшо жапыштыжак, нуным ага ӱмбалнышт от уж. Я Епиш ок тол, я Семон уке. Тунам нунын лаштык агашт озадыме семын шӱлыкын койыт, пушкыдо онгыштым овартен, паша калык дене огыт мутлане, даже коракат нунын агашкышт толын огеш шич. Корак, моло пасу кайык-шамычат, кушто паша, тушто веле коштыт.

Шкет илыш вет тугае. Ик вере кает—вес паша ко-деш. Тунам ик енымат кокытым ыштымет шуэш. Шкет илыш куанымашын родыжо огыл.

Епиш йӱаш йӱрата. Тудын паша ыштен налме пычырик оксажат шукаж годым кӱлеш верышкыже каен ок шу. Вот Епиш базар кечын урем вошт лӱнгалтын, шке декыже тошкештеш. Моктанаш мойын нимо уке гынат, Епишын ик мурыжо уло:

„Тара гае алашам уло,
Колен кертдыме ватем уло...“

Молан Епиш ватыжлан сыра? Мо тудым шыдеш-тара? Иктат ок пале.

Пӱрт турашкыже шуэшат, уло кертмыжым кычкырал колта..

— Эй, паяр-шамыч! Почса капкадам! Ефим Степанович толеш!

Пӱртыш пура.

— А кушто авада?

— Ну, мо вара, мо, ачаже?..—шоншо гай туртын, ватыже лыжган йодеш. Тудо нелын тарвана, мушкыран.

— Ха! Тый шочшым—уто логар-шамычым ӱден кийет, а Ефим Степанович пукшо, оксам кычал, чикте. Мый! Эре мый!..

Тыгай жап ятыр годым мушкыndo деч посна эртен огыл, утларакшым Епишын рвезыракше годым.

А таче Епиш мушкындыж дене ыш мод. Устел кок-лаште шке шотшо дене ала мом вудылын, ночно презегай шинчылте, ала ком вурсыш, мугырыш. Вара шыдыжым чумырен, пуйжым „шытыр-р“ пурльо, устембалым мушкынден шындыш.

— Ачий, йуатат эре туманлет, авам ден мемнам ялт укедан ойгатылат. Вара меже винамат улына мо? Пукшымет да чиктымет дене моктанет. Но, чынжымак, ачий, мом чиктенат?

Устембалым мушкындылаш Епиш адакат мушкындым нолталын ыле, но удыржын ушан мутшо, опкелымыже ачан шумжым кормыштале, мушкындо эркынгына устембаке возо. Ача пушкыдеме.

— Удырем, чын тиде... тыгак. Вурсо ачатым!—мо-лым Епиш ыш пелеште. Удыржым ача семын ончале, вара устембаке вуйжым пыштыш...

* * *

Агытан-солаште вучыдымо увер шарлен кайыш. Паша тыгай. Вич ий лиеш, Епиш вате азам ыштен огыл ыле. Тудлан Епиш йывыртенрак кошто. Но ватыже мушкыран лиймеке, тудо адакат пенгыжалт кош-таш тунгале, пуйто вате титакан.

Ик йудым, тамле омо дене малыме жапыште, Епишын ватыже йосланаш тунгалын, вара кугызажым кычкыралын.

Епиш шинчам карен, кышел шинче.

— Мо, пашатым тунгалыч, аман! Жапет шуо, ужамат, ых-ых!..—пуй кокла гыч тужын.

— Ой... Ит туж, пошкудо деке курж... Неле...

— А, неле!.. Неле!..

Туге гынат, Епиш пошкудыш мойн лектын огыл, а „тага“ гае алашажым кычкалтен, куважым больницыш нангаен. Кузе родильный домыш намен шуктен, тудо эр йудымак монгыжо чымен. Корно мучко ушыжо дене вурсен: „Адак ик логар, адакат икте!“

Тиде эрденак Епиш деке колхоз вуйлатыше Петкан Семон толын пурыш. Тунам Епиш руашым нштыл шога улмаш.

— А-а, Ефим Степанович, поздравляю тыйым, поздравляю!

— Мыскылен ит кошт!—шенгекше ончалде Епиш шыдын пелештыш.—Те вуйда дене огыда соображатле,

шутитледа. Йынаш-шамычым те мыскыледа, нимом огыда шотло.

— Ефим Степанович, тыйым вара кузе ушандараш. Мыланем родильный дом гыч увертарышт: „Степанова Проска,—манеш,—кок эргым ыштен!..“ Эх, тыйын могай пиал, а! Тыйын ынде шым шочшет лие. А знаешь, Ефим Степанович, шым шочшанлан Сталин йолташ мом пуа? Кок тужем тенгем!—На,—маныт,—получай, Ефим Степанович! Сайын ончен-кушто,—маныт,—шочшо-шамычым! Вот вет! Эх, Ефим Степанович, пиал тый декет омсам кырен пурен...

— Хе-хе-хе, ала, ала!.. Чын ала мо?

— Можо ала? Сита ынде, Епиш, шоягоремым йыгаш, колхозын пураш кулеш.

Епиш руаш нштылмыжымат чарныш. Кумылжат весеме.

— Хе-хе-хе, шонаш кулеш. Теве аваже толешат, шонен-вискален ончена—кузе коеш...

— Эре шонет да висет, кунам вара вискален пытарет? Тый писырак шоно, што-ли!

— Шонаш кулеш. Шым пачаш шоныман. Колхоз—товарвондо огыл.

Ватыжын йыгыр ыштышашыж нерген Епишын ушышкыжат пурен огыл. Ынде тудо родильный домыш кудал колтыш. Тудо тушто аптранен мойн шогылтын огыл, а вигак кулеш верыш—родильный кабинетын верештын.—Эй, Проска!—кычкыралын тудо.—Мый тыланет чевер аракам конденам!

Но куваж деке дежурный пуртен огыл. А у айдеме-шамычым ачажлан ончыктеныт. Нуно, кызыт веле ош туняш лекше-шамыч, ялт кок вуд чучалтыш семын койын, ош простыняште йыгыре киеныт. Изи чевер турвыштым тарватылын, умшаштым почын-тучын ава мушкырысо омо дене малыныт.

Изи чонан саска-шамыч кече еда кушкыныт. Кушкыныт сайын, йонгыдын да тазан. А Епиш таче район-ныш каен. Тушто тудлан лу минут жапыште кок тужем тенгем шотлен пуэныт. Оксам кусеныш чыкымеке, Епиш икшывыж-шамычлан полек-шамычым наледенат, Агытан-солашке тарваныш. Епишын корнышто кузе койын ошкылмыжым, ах сбрале ыле ончаш!

Ошкылеш. Коклан шонго алашаже семын йорталтенат налеш, адак кая-кая да кусенжым пералтен онча...

адак онкылеш. Парняжым шаралталын, ала мом умша
коклаштыже кутыралтен колта, шырғыжалеш.

„... Да-а, Советский власть мыйымат пала улмаш.
Мыят, очыни, шергакан айдеме улам. А чынжымак,
мый кӧ улам? Мый кӧ улам? Мый ялыште действительно
шкетын тошто семын илем! Шкетын лектын куралам,
шкетын ўдаш толашем! Тиде шот огыл! Тыге илаш во-
жылмаш! Ял воштылеш!“

Корно мучко Епиш пеш шуко шонен. Шонен-шонен,
иктым решитлен—колхозыш пураш!

Рўмбалгаш тўгалмеке, Агытан-сола шенгелне весела
муру шоктен:

Ола-вула алашам уло,
Картинка гай ватем уло-о...
Шым шочшетын ачашт улам,
Молан мураш огыл мылам ..

Тидым Епиш—Агытан-солан пытаргыш единолич-
никше муралтен. Тудын толмашешыже „картинка“ гай
ватыже ўстелтӧрыштӧ кок изи эргыжым кок кидешыже
кучен шинчен. Нунышт шинчаштым почын, шып киенят.

Епиш куваже деке миен:

— Ну-ка, шым шочшын аваже, пу-ян мыланем ик
падрашыжым, кучалтен ончем.

Ты кастене Епиш пайремым ыштен. А кок тўжем-
жым шым шочшын аважлан кучыктен.

* * *

Шукерте огыл Салап Епишым колхозыш принимат-
лышт. А алашыжым тудо кастенак конюшныш намиен
шогалтенат, каласен:

— Теве мыйын алашам! Пукшыза! А пукшет гын,
ик мончам, шот огыл—шўдырал кая. Имне огыл—трак-
тор! Большо мый Йынаш Епиш омыл! Мый колхозник—
Ефим Степанович!—малдалеш тудо.—А тебе вот—Сталин
йолташлан пеш кугу тау. Как только колхозышто па-
шам чот колтем—обязательно Сталин йолташлан пись-
мам серем, потому что тудо чыла еным пала, мыйымат
пала!

1938 ий.

